

ПРИЛОЗИ

Др Душан Огиџијевић

ПРОСЛАВА СТОГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА П.П. ЊЕГОША У ПРАГУ

На Ђурђев дан, 6. априла 1914. године /по старом календару 23. марта/, одржана је у Прагу прослава стогодишњица рођења Петра II Петровића Његоша коју су, са одговарајућим чешким круговима, припремила уједињена југословенска студенска удружења у Прагу.

Ко су то била уједињена југословенска студентска удружења у Прагу? Праг, као културни центар Чешке, са бројним високим школама које је обједињавао чувени Чешки универзитет, био је привлачно и изазовно мјесто за вискошколско образовање великог броја младих из свих крајева јужнословенских земаља, међу којима је, посебно од друге половине XIX вијека, био и знатан број студената из Црне Горе и Србије. То је доба буђења југословенске идеје и идеје панславизма, које су биле блиске интелектуалним круговима не само јужнословенских земаља већ и оним у Чешкој, Пољској, Русији. Стога не треба чудити што су јужнословенски студенти у Прагу били у могућности да остварују богату, првенствену културну, па и политичку сарадњу са чешком омладином, и не само студентском.

Да би тај свој рад могли боље и организованије водити и остваривати одређене културне, политичке, економске и националне интересе, као и оне заједничких садржаја и потреба, долази до оснивања појединих националних удружења јужнословенских студената у Прагу. Прво је 1876. године осно-

вано Удружење хрватских студената "Хрват" / одобрено 1877. г./, а убрзо затим, 1881. године, и Удружење српских студената "Шумадија". Та два удружења, једна из јужнословенских земаља у XIX вијеку, обједињавала су не само студенте са својих националних простора већ и студенте из Црне Горе, Босне и Херцеговине и Словеније. Словеначки студенти оснивају касније своја два удружења: "Илирију" 1902. и "Адрију" 1906. године, у која укључују све своје студенте. Студентска удружења из других јужнословенских земаља нијесу основана, па су црногорски студенти и знатан дио оних из Босне и Херцеговине били укључени у "Шумадију", а преостали дио босанскохерцеговачких студената у хрватска удружења.

Ова удружења развијала су богату у разноврсну дјелатност која је обухватала низ значајних и потребних садржаја, од оних статусног карактера, затим културног, научног, спортског и рекреативног живота студената, до чисто егзистенцијалних питања економске природе, социјалне помоћи, питања прибављања стипендија и другог. При томе су одржавала присну сарадњу са одговарајућим организацијама, удружењима и истакнутим појединцима не само из своје матице већ и у самој Чешкој, а преко осталих студентских удружења у Прагу и са другим јужнословенским земаљама, неријетко и успјешно и са неким другим земаљама Европе.

Идеју заједништва малих балканских земаља интересантно је пратити и по дјелатности студентског покрета у Прагу. Већ у марту 1873. године Комитет студената, у коме су Андеас Волкар, студент права из Крања, Богољуб Станишић, студент права из Вилова (Војна Крајина) и Никола Нејчећ студент медицине из Филипополиса, тражи одобрење за оснивање читаонице "Балкан", у којој би се састајали Срби, Хрвати, Словенци и Бугари који студирају у Прагу. Маја 1898. године Густав Ријачек, студент права, Милан Горишек, студент права, и Владимир Јеловшек студент медицине, траже оснивање уједињеног српско-хрватско-словеначког академског друштва у Прагу. Ни једној и ни другој иницијативи, међутим, тада није било удовољено.

Међусобна сарадња студентских удружења временом је ипак довела до њиховог уједињавања у "Савез југословенских академских друштава у Прагу", који је основан 22. новембра 1909.

године. Како стоји у полицијском извјештају од 27. новембра 1909. године, који се налази у прашком архиву, Оснивачка скупштина Савеза одржана је "у реастаурацији Чижек /Парис/ у Прагу... гдје је присуствовало око 80 студената /двije студентке/, а председавао им је студент права Мило Храшовец, Словенац из Цеља, који је изразио радост што је друштво послје неколико безуспјешних покушаја у посљедним годинама коначно остварено. Стварање друштва је поздравно представник "Свазу чл. студентства" Тврзицки".¹ Савез је тада обухватио 205 студената и техничара. По друштвима тај број је сачињавало 40 чланова "Хрвата", 20 "Шумадије", 20 "Илирије", 60 "Адрије", 35 Бугарске "Седјанке" и 30 чланова "Друштва хрватских техничара.

У руководство Савеза /које се касније мијењало/ тада су изабрани: Владимир Маравић, студент архитектуре из Загребa, као председник, Стефан Ц. Ваканчијев, техничар из Бугарске, Франц Шемроу, студент права из Словеније и Војислав Кецмановић, студент медицине из Костајнице, као потпредседници; Мате Сухач, студент права из Цеља, Стефан Николовм, техничар из Бугарске и Поседел, студент права из Словеније; као секретари: Никола Мрвош, студент медицине из Србије, као благајник.

Како је полиција гледала на оснивање овог Савеза види се по документу од 11. децембра 1909. године, у којем царско-краљевска Полицијска дирекција пише царско-краљевском Президијуму намјесништва у Прагу, јављајући му о оснивању Савеза, "да ће дјелатност овог Савеза бити под строгом присмотром".²

Иако је рађено на томе, прашка прослава стогодишњице рођења Његоша није се могла реализовати 1913. године због прилика које су биле условљене Другим балканским ратом и немогућности да се на прослави окупе жељени представници, првенствено из Црне Горе и Србије, прослави окупе жељени представници, првенствено из Црне Горе и Србије. Прашки њемачки лист "Уншон", пишући о припреми прославе, каже "да

¹ СУА. ПМ, 1901-10. фасц. 8/5/42/74 краб. 3886.

² Исто.

је Праг пошао за примјером осталих славенских градова, који су исто тако прослављали највећег српског pjesника“ а “закашњење је настало услед ратних догађаја тако да Јужни Славени тек ове године прослављају рођење одушевљеног приврженика идеје југословенског заједништва”.³ Према том листу прославу су припремила уједињена југословенска студентска удружења и заговорници блиских односа између Чеха и Јужних Славена. Лист нише далје да за прославу влада живо интересовање.

У ствари, на иницијативу прашких јужнословенских студентских удружења “Шумадије”, “Хрвата”, “Илирије” и “Адрије” одржано је заједничко савјетовање са председником “Славенског клуба” др Вратиславом Черним и са редактором Франтишком Ховорком, на којем је закључено да се у Прагу одржи прослава у част великог pjesника, посљедњег црногорског владике Петра II Петровића Његоша, да се тим поводом приреди 6. маја 1914. године велика свечаност, и да се на исту, осим чешких, позове и више југословенских гостију. Тада је изабран и одбор који ће радити на припреми поменуте прославе. За председника изабран је редактор Јосеф Холечек, а као његови замјеници др Вратислав Черни, проф. др Рудолф Једличка и редактор Франтишек Ховорка.

Умјетнички израђена позивница на насловној страни је имала Његошев лик са ћириличним текстом: “Прослава П.П. Његоша у Прагу”. Поред реченог Одбора у позивници су наведени и остали чланови и чланице Свечаног мушког одбора, Свечаног женског одбора и ужег Радно-забавног одбора.

У мушком Свечаном одбору су на примјер градоначелник краљевског главног града Прага др Грош, више универзитетских професора, посланици бечког парламента као Т.Г. Масарик, др К. Крамар, В. Клофач, ректори чешких високих школа, адвокати, љекари-учесници балканских ратова, директори банака, писци, сликари - међу којима Влахо Буковац, низ виших чиновника и других, међу којима и руски конзул Жуковски.

Као чланице женског Свечаног одбора за прославу наводе се прве даме тога времена у Прагу, међу којима су супруге познатих чешких посланика у бечком парламенту, супруге уни-

³ “Унион”, 2. мај 1914. год.

верзитетских професора, чланице Народног позоришта у Прагу, жене-писци, као и супруге познатих чешких првака и високих чиновника. Једном ријечју, ту је била прашка елита.

Ужи Радно-забавни одбор су сачињавали студенти Срби, Црногорци, Хрвати и Словенци, које наводимо поименице: студенти архитектуре Марко Видаковић, Б. Јојић, Д. Чех, Љ. Неарловић, Д. Колар и КОЛЕ Вукотић, студенти медицине Марко Видаковић, Перо Стјепановић, М. Вучићевић, М. Бранисављевић, В. Тројановић, В. Новаковић, М. Суботић, М. Маглов и М. Грацић, студенти права В. Радеј, Н. Врачић, С. Кротин, Н. Штерк и Људевит Ауер, студент филозофије Н. Десић и А. Милошевић и ђак трговачке академије Н. Ђуровић.

Црногорска делегација, коју су сачињавали др Никола Шкеровић, народни посланик и управитељ гимназије у Подгорици, Андрија Јовановић, народни посланик и управитељ цетинских основних школа, и Димитрије Војводић народни посланик и управитељ Хипотекарне банке на Цетинју, стигла је у Праг 5. маја у 3 сата поподне. На станици су их дочекали представници студентских удружења "Шумадије", "Хрвата", "Адрије" и "Илирије" и велики број омладине, који су их поздравили пјевањем химне "Онамо, онамо, за брда она" и бројним узвицима "Живјели"! У име прашке општине делегацију је на станици поздравио др Вратислав Чернга, општински вијећник и познати српски пријатељ, у чијем друштву су били познати журналисти Франтишек Ховорка и Д. Вањак. На добродошлицу и поздравима, присутним је топлим ријечима захвално др Никола Шкеровић.

Навече, истог дана, стигла је и српска делегација из Београда коју је предводио Ђорђе Несторовић, државни савјетник и председник београдске општине. У делегацији су били: Велимир Карић, члан београдског градског савјета, др Коста Кумануди, универзитетски професор и члан београдског градског савјета, Јово Мнодраговић, професор и члан београдског градског савјета, Раша Г. Здравковић, универзитетски професор и секретар градског савјета, теолог др Војислав Јањић, универзитетски професор и посланик за Београд и три представника београдског Сокола: студент права Живојин Николић, студент архитектуре Милан Д. Стефановић и Драгољуб Божић, који

су били сликовито обучени у српско соколско одијело. Српска делегација била је такође одушевљено дочекана од стране омладине и представника прашке општине, на чему је присутнима захвално Ђорђе Несторовић. Нешто раније у Праг је стигао и др Јован Скерлић, народни посланик и универзитетски професор из Београда. На станици га је дочекао потпредседник Одбора за прославу редактор Франтишек Ховорка, заједно са представницима свих југословенских студентских удружења, и срдечно га поздравио. Професор Скерлић је топло захвално на поздраву и позиву на прославу, који му је тим милији што ће упознати словенски Праг, у који до сада није имао прилике да дође.⁴

Прослава стогодишњице рођења Петра II Петровића Његоша почела је 6. маја 1914. године у 10 часова Свечаном сједницом која је одржана у Репрезентативном дому прашке општине. Сједницу је отворио председник "Шумадије" и Савеза југословенских академских друштава у Прагу Остојић, студент медицине, на чешком и српском језику, браним ријечима захвалности за немјерљиву помоћ и свесрдно ангажовање у организовању прославе на највишем културном нивоу од стране домаћина и признању својих матица, поздравио госте и чешке одличнике добродошлицом, а затим предложио председништво Свечане сједнице. Уз бурно поздрављање, за председника је изабран ректор прашког Универзитета др Мареш, а за потпредседнике вође српске и црногорске делегације Ђорђе Несторовић и др Никола Шкеровић. Сједницом је до краја руководио др Мареш.

Поред већ наведених у позивници прославе, који су готово у цијелини били присутни овој сједници, у свечаној сали Репрезентативног дома прашке општине, између осталих, били су и потпредседник Чешког народног вијећа Прохупка, представник прашке општине Штерер, староста чешког соколског савеза др Шајнер, професор универзитета др Челоховски, проф Новак, проф. Кадлен, др Металка у име клуба народне слободоумне странке /младочешке/, Клофач и Хоц као заступници народне социјалне странке, Сохол и Мразик у име државноправне странке, др Јон Хала за чешкословенску једноту.

⁴ "Народни Лист", 5. мај 1914.

Као први је своје изврсно и исцрпно предавање о Његошу одржао слависта, професор пражког универзитета др Јан Махал, који је говорио на чешком језику. У "Гласу Црногорца" од 5. маја 1914 /по старом календару/ о овом предавању је забиљежено следеће: "Др Јан Махал у исцрном, информативном, нарочито за Чехе састављеном предавању, приказује појам Његоша и стање српске литературе у његово доба. Оцртава његове карактеристичне црте као књижевника и изнијев аутобиографске податке из његовог живота, упоређује његов "Горски вијенац" са Мицкијевићевим "Панем Тадеусем" и Пушкиновим "Евгенијем Оњегиним". Особито су били zgodни цитати из "Горског вијенца", преведени на чешки, из којих је чешка публика могла разабрати pjesничку полетну мисаоност нашег Његоша".⁵

Затим је говорио професор Београдског универзитета др Јован Скерлић. Његово бриљантно предавање, читав један програм погледа на литературу уопште са националног гледишта, које намећу Његошеви стихови националне и опште људске вриједности на ширим просторима, оставило је узбудљив дојам на све присутне. Чешки новинари, који су пратили ову прославу и редовно о томе обавјештавали јавност, били су јединствени у оцјени да је готово немогуће репродуковати Скерлићево излагање, а да се при том не изгуби дубина мисли и ширина погледа који се, опет, убедљиво стапају у једну величанствену његошевску визију човјека и људског живљења. У "Гласу Црногорца" од 5. маја 1914. године о Скерлићевом предавању се између осталог каже: "... Његош је риједак примјер, како се може дух ослободити. Он је један од првих слободоумних мислилаца у нас, један од оних који је претекао своје вријеме и указивао путеве будућности; он је био изразита индивидуалност која је имповала сваком, по и странцима који су нас онда сматрали варварима и дивљацима. Он се није прикључивао ни једној духовној школи свога времена, ни западњацима као Доситије, ни романтичарима. Он је био словенска душа и западни дух! Он је национални pjesник који је изразио своју расу као Данте код Талијана, Шекспир код Енглеза, Мицкијевић код Пољака, Пушкин код Руса... Величина Његошева је што он остаје увијек

⁵ "Глас Црногорца", бр. 24, 5. мај 1914, стр. 5.

нов и што се више развијамо, он постаје све модернији. Његош је синтеза нашег народа, стопљене западне културе са словенском језгром”.⁶

У истом броју “Глас Црногорца” доноси и вијест о смрти Скерлића. Наводимо један њеп дпо: “Још на Ђурђев-дан одјекивала је звонка и борбена фраза Јована Скерлића у Прагу, куда је похитао на позив југословенске омладине која прослављаше стогодишњицу од рођења Владике Рада. Ту пред младим генерацијама, пред онима који долазе, својим стваралачким даром, још јуче изазиваше слику Великог пјесника и тумачаше дубоке мистерије његове душе и виспну његовог пјесничког генија. Радан и неуморан, он обећаваше ових дана један низ конференција по главним варошима Далмације, и у томе програму опет се налазаше предавање о Владици Раду, чију личност је он умно евоцирати са њему прирођеном својственошћу. И мјесто да га видимо и на Цетињу, читамо вијест о његовој смрти, вијест која запрепашћује, јер Јован Скерлић умре у пуној снази, у непуној четрдесетој години, у највећем елану свога рада, вриједан као мало који од наших прошлих и садашњих књижевника, односећи са собом у гроб толико планова, толико ненаписаних дјела, толико спреме и ерудисије, и огромно мбного талента”.⁷

Прије предавања проф. Јанића, предсједник “Шумадије” и Савеза југословенских академских друштава у Прагу, студент медицине Остојић, обавијестно је присутне, на чешком језику, да је бугарско друштво “Седјанка” на демонстративан начин одбило да учествује у овој прослави. Остојић је при том најтоплије поздравно неколико Бугара који су и поред тога дошли на прославу.

Професор теологије из Београда др Војислав Јанић, у свом предавању о Његошу, духовном, космоичком и мистичном у његовим дјелима, посебно у “Лучи микрокозма”, изнио је и један нови духовни покрет који он, заједно са др Николајем Велимировићем, успјешно заговара у Србији. О томе се у “Гласу Црно-

⁶ Исто.

⁷ Исто, стр. 6.

горца" од 5. маја 1914. године каже: "Југословенима је потребно јединство вјере, али не јединство да се католици прикључе православнима или православни да се претопа у католике, него јединство вјере, које би их повратило првим вјековима хришћанства, к правом учењу хришћанства без бахатости цариградског Фососа и непогрешивости ватиканске ... У знаку вјере Хусове, љубави Његошеве и наде Штросмајерове урадно за вјерско јединство Југа словенства, да створимо један народ не само у културном погледу већ и духовном".⁸

Сва три предавања, студносно припремљена, како и доликјује њиховим уваженим ауторима, оставила су велики дојам на све присутне и помогла да се величина Његоша, његових мисли и идеја, боље разумије и понесе у души као општесловенска и шира вриједност и надахнуће.

Након предавања, сликар Миловановић пјевао је уз гусле поједине одломке из "Горског вијенца" таквом вјерношћу народног гуслара да је на све оставио упечатљив утисак. Многи од присутне чешке интелектуалне и политичке елите рекли су да им је гуслар помогао да своје знање о Његошу и његовом дјелу приближе времену и приликама о којем оно говори или у којем је оно настало.

Послије тога прашка општина је приредила заједнички ручак за госте из Црне Горе и Србије и представнике југословенских академских друштава у Прагу.

На Свечаној академији, приређеној истога дана у 8 сати увече, нашли су се осим именованих страних гостију и представници југословенских студентских удружења, депутације многих прашких друштава, градоначелник др Грош и многи други, укупно преко тристо званица.

Банкет, који је одржан приликом ове свечане академије, започео је градоначелник др Грош низом здравница пожељевши добродошлицу Словенима који су дошли с Југа. У свом говору истакао је да Југословени долазе к Чесима да се од њих уче, како би заправо била дужност Чеха да се уче од Југословена

⁸ Исто, стр. 5.

пожртвованости за свој живот и добро и за словенску мпсао. Наздравно је за добробит српског и црногорског народа.

Градоначелник Београда Ђорђе Несторовић захвално је Чесима на свечаном дочеку, као и на помоћи пруженој Србима у балканским ратовима, и при том обећао да памјерава упознати Београд како Чеси излазе у сусрет југословенским студентима у Прагу. На крају свога говора позвао је да се сви Словени међусобно повежу и наздравно за добро Чеха и Прага.

Народни посланик са Цетина др Никола Шкерковић у рјечном говору указао је на значај чешког народа за културно зближење Јужних Словена и изразио жељу за узајамним збратмљењем свих Словена.

Редактор Јосеф Холечек, предсједник Одбора за прославу стогодишњице рођења Његоша, велики пријатељ Црне Горе, који заједно са Константином Јиречеком и Лудвиком Кубом, спада у најзначајније ствараоце који су се бавили Јужним Словенима у другој половини прошлог и првој половини овога вијека,⁹ у својој бесједи тражио је од Чеха да се угледају на Србе и Црногорце који су остали вјерни својим традицијама, који имају свој језик, своју народну војску, своју религију и свог краља. Он је наздравно краљу Николи и краљу Петру и предложио да им се пошаљу поздравни телеграми, што је с одушевљењем примљено. Текст ових телеграма нијесмо нашли у чешким новинама, па из "Гласа Црногорца" од 5. маја 1914. године преносимо текст поздравног телеграма упућеног краљу Николи: "Част имамо извјестити Ваше Величанство о сјајном току прославе стогодишњице великога Владике Рада у присуству делегације црногорске и србијаске, уз огромно учешће чешких кругова. Сакупљени на банкету учесници честитају Вашем Величанству Великом Насљеднику Владике Рада, прославу његову".¹⁰

⁹ Само о Црној Гори, која му је дуго времена била најснажнији извор умјетничког стваралаштва Холечек је објавио сљедећа дјела: Црна Гора /1876/, Црногорске приче/1880, 1881/, у два тома, Црна Гора у миру /1883, 1884/, такође у два тома, Јуначке слике Црногорске /1884, 1888, 1889/, у три тома, У Црну Гору и Црна Гора крајем вијека /1898/, За слободу /1909/, у три тома и Марко Миљанов у свом времену /1995/.

¹⁰ "Глас Црногорца", бр. 24. 5. мај 1914. стр. 5.

"Народни Листи" од 9. маја 1914. године доноси одговоре краљева: "Најискрешије се захваљујем за љубазно обавјештење да је у славној пријестолници Чешке прослављена успомена на стогодишњицу рођења мога претка Владике Рада. Необично се радујем што је Златни Праг на тако лијеп начин одао почаст ијеснику "Горског Вијенца" и молим Вас да свим учесницима ове словенске културне прославе тумачите моју незаборавну захвалност. Никола I".¹¹ Од краља Петра упућени телеграм гласи: "Његово Величанство краљ се топло захваљује. Јанковић м.п."¹²

Делегат српског Сокола професор Јово Миодраговић апострофирао је хармонију која влада међу југословенским студентима у Прагу, која треба да буде примјер свим словенским студентима. Он је нарочито пожелно да се и бугарски студенти придруже осталим југословенским студентима.

Председник Савеза југословенских академских удружења Остојић захвалио је Чесима и специјално градоначелнику Грошу за предусретљивост. Потом је поздравио градоначелника Београда Несторовића и нагласно да на Балкану постоји само једна нација, која истина има три имена - Срби, Хрвати и Словенци, и обећао је у име омладине велике југословенске нације да ће предусретљивост, чији је свједок био приликом недавног савјетовања у Београду, југословенска омладина дјелима узвратити.

Пошто је др Вратислав Черни, потпредседник Одбора за прославу Његоша и председник "Славенског клуба" у Прагу, изрекао своју захвалност говорницима који су наступали на јутарњем засједању и пошто је редактор Франтишек Ховорка, такође потпредседник Одбора за прославу Његоша, наздравио српским и пољским женама, говорио је још од Чеха председник Чешке Соколске општине др Шајнер апелујући на југословенске студенте да се ману свих предрасуда и да се споје у велику цјелину. Он је нарочито желио да се не повећавају постојеће разлике између Бугара и Срба.

¹¹ "Народни Листи", бр. 126, 9. мај 1914.

¹² Исто

Кратке говоре одржали су још и чешка учитељица Тумова и у име хрватске омладине др Леонтић. Према листу "Народн Политика" од 7. маја 1914. године, учитељица Тумова је давала као примјер чешким женама српске жене, чија је парола била: слобода или смрт, а др Леонтић је у име хрватске омладине нагласно "да данас нема разлике у осјећању омладине српске, хрватске и словеначке".¹³

У умјетничком дијелу Свечане академије, са бираним мјешовитим чешко-југословенским програмом, у којем је учествовало југословенско пјевачко друштво и низ чешких и југословенских умјетника, као што су оперска пјевачица Тројановска, чланица чешког Народног позоршта Слукова, познати српски пјевач Зец који је тих дана иначе гостовао у Прагу, и други, изводе се одабрани састави Новака, Мокрањца, Коњовића - Божинског, Хаца, Зајца, Сука, Сметане и Деве.

На крају је, у Сметаниној дворани прашког Општинског дома, одржан плес, који је трајао до зоре. "Глас Црногорца" од 5. маја 1914. године, у вези с овим плесом наводи и следећи интересантан податак: "Улазак депутације из Биограда и Цетина посљедњих у богатој ношњи - у огромну дворану, гдје је било преко двије хиљаде душа биране прашке интелигенције, био је поздрављен са дуготрајним аплаузом и одушевљеним "Живо" и "на здар!"¹⁴

"Народн Листи", од 5. маја 1914. године, наводи такође интересантан податак да су, у част прославе стогодишњице рођења Њеџоша, у изложима познатих прашких књижара Топич и Ховорка, биле изложене необично интересантне и атрактивне црногорске мушке и женске народне ношње, везови, оружје и разни старински предмети из збирки др Вратислава Черног и редактора Франтишека Ховорке, што је изазивало велико занимање и видно дивљење пражана.¹⁵

¹³ "Народн Политика", 7. мај 1914.

¹⁴ "Глас Црногорца", бр. 24. 5. мај 1914, стр. 5.

¹⁵ "Народни листи", 5. мај 1914.

Наредног дана, 7. маја 1914. године, гости из Црне Горе и Србије разгледали су прапке знаменитости, у пратњи др Черног и секретара прашке Трговачке коморе Хлавачека. Прашка општина им је ставила за то на располагање аутомобиле.

Истог дана у подне наведени гости су били на ручку код др Черног, а навече су били у позоришту на опери "Оњегин".

Редактор Франтишек Ховорка је слjedeћег дана, 8. маја 1914. године, приредио за госте ручак, на којем су присутни сумирали ток прославе, уз обоstrано задовољство да су планирани садржаји извршени у цијелим и на завидном нивоу, па је стога прослава стогодишњице рођења Његоша била изузетан културни и умјетнички доживљај и за пробирљиве Пражане.

Посљедњег дана боравка, 9. маја 1914. године, гости из Србије и Црне Горе имали су пријатан излет у Личин, гдје их је позвала комисија за странце поменутога града.

"Глас Црногорца" од 5. маја 1914. године о овој прослави доноси слjedeћи закључак: "... Прашка прослава је из јужно-сленске манифестације прешла у словенску. Прослава је наишла на врло озбиљно поимење културног значаја Његошеве стогодишњице и код браће Чеха. Они су ствар схватили тако близу, тако својски и братски да би непосвећени туђинац помислио да је Његош њихов, да они приређују свечаност. Ова констатација врједи не само за материјално помагање, да свечаност што боље успје, већ и за њихово духовно учешће у прослави ...

Тако се прослава Његошеве стогодишњице претворила у једну свечану манифестацију словенског братства и љубави. Њемачке прашке новине нијесу могле претрпјети да не изразе свој јед и да не подметну једној чистој културној прослави политичке, панславистичке тенденције. Чешко новинство које је живо пратило и коментарисало цео ток свечаности, доносиће симпатичне чланке, одбило је енергично овај непријатељски акт њемачких новина ...

Напуштајући Праг, сваки посјетилац пошно је најљепше успомене, захвалан братској предусретљивошћу браће Чеха, и

напој вриједној омладини, за свечану прославу стогодишњице Ловћенског Генија”,¹⁶

У полицијском извјештају упућеном Царско-краљевском намјесничтву у Прагу, који реферире о цијелој прослави, њеној припреми и учешћу домаћих и страних гостију, стоји и ова опаска: “На академији је уопште пало у очи да је прашку градску општину заступао само градоначелник др Грош, што је дало повода за неповољну осуду. Парочито је била критикована одсутност градоначелничког намјесника др Кашпара и тако образлагана да он као будући кандидат на положај градоначелника у Прагу намјерно избјегава панславистичке скупове, да се не би замјерно државним установама.

Ја ћу настојати да поднесем даљња обавјештења о томе дали су били и како праћени споредни циљеви на овој прослави о којој је рјеч, чија је вањска форма била коректна, иправовремено ћу реферисати о евентуалном резултату”.¹⁷

Њемачки “Прагер Тагблат” од 6. маја 1914. годне донно је, у рубрици Посљедње вијести, под насловом: “Бугарски студенти и прашка прослава Његоша”, следећу вијест: “Данас се овдје у Репрезентативном дому одржала од стране Срба припремљена прослава поводом 100 годишњице рођења црногорског кнеза и пјесника Његоша. Његош, како је то познато, се залагао за великосрпску идеју и цијела прослава је имала изрочито протуаустријски карактер. Бугарски студенти, који су на данашњу прославу били позвани, одбили су да на њој учествују и нису на прослави били присутни”.¹⁸

На ово писање оштро је одговорно прашки “Венков” од 7. маја 1914. године, са насловом: “Тенденциозна вијест, “Прагер Тагблата” о прашкој прослави пјесника Његоша”. Ту вијест преносимо у цјелини: “Јучерашњи “Прагер Тагблат” је написао да је прослава пјесника Његоша имала изрочито протуаустријски карактер. Ову вијест очевидно тенденциозну показао је наш ре-

¹⁶ “Глас Црногорца”, бр. 24, 5. мај 1914, стр. 5.

¹⁷ СУА, ПМ. 1901-14, фасц. 3/2/17/43, краб. 735.

¹⁸ “Прагер Тагблат”, 6. мај 1914, стр. 3.

дактор познатим представницима Југословена, а ти су се о истој овако изразили: Српски професор Скерлић је рекао: Извјестноц "Прагер Тагблата" или не разумије српски, или се ту ради о изричитом непоштењу. Политика није била предмет свечане сједнице. Тврдња "Прагер Тагблата" је очевидно лаж. Градоначелник града Београда: У Прагу студира много српских студената и природно је што прослављају јубилеј свог највећег пјесника и филозофа. Ми, опет, знајући да ће Чешка јавност учествовати на тој прослави, сматрали смо за своју дужност да дођемо у Праг, који тако пријатељски прима наше синове, да Чесима узвратимо ту пажњу. При прослави није било политичких говора, нити је била учињена ни најмања алузија на Аустрију. Вијест је очито измишљена. Професор теологије Јанић: Писац оне вијести није разумно изречене ријечи, или је подлац. Нисмо овамо допутовали да водимо политику. Представник Црне Горе проф. Шкеровић: Одлучно одбијамо вијест "Прагер Тагблата" као неистиниту, прозирно тенденциозну, која има циљ да штети културним, потпуно коректним, чешко-славенским везама. Цијела прослава се кретала у смјеру чисто културном. Против Аустрије није било ништа речено, а такође то не би било на мјесту. - У истом смислу изразио се и црногорски нар. посланик Јовановић и други гости.

Ваљда ће по други пут прашке њемачке цмокове проћи воља за лагањем"¹⁹ - закључује "Венков" ову вијест.

Овоме "Народи Политика" од 7. маја 1914. године додаје: "Јучерашњи "Прагер Тагблат" покушао је да од ове прославе, чији је карактер био изричито културни, направни протуаустријску прославу и ако на прослави нико није говорио о политици. С правом српски представници у данашњем "Венкову" одбијају инсинуацију "Прагер Тагблата".²⁰

А прашка полиција? Већ 14. маја 1914. године упућено јој је строго повјерљиво писмо гдје се надређена инстанца пита да ли је прослава потпадала под приредбе на које се односи Закон о зборовима, те је према томе постојала и званична интервенција.

¹⁹ "Венков", 7. мај 1914.

²⁰ "Народи Политика", 7. мај 1914.

У случају потврдног, тражи се да званични изасланик напише тачан текст говора редактора Холечека, нарочито оно мјесто које се односи на то "да Чеси треба да се угледају на Србе, који су остали вјерни својим традицијама, који имају свој језик, своју народну војску и свог краља. Пошто сам мишљења да су изјаве учињене од редактора Холечека на банкету, одржаном б.о.м. кажњиве садржине, упућујем ради ближег објашњења стања ствари у прешпу постојеће наређење на ц.к.полиц. предсједника у Прагу."²¹ Даље се моли да то буде саопштено Министарству унутрашњих дјела, са молбом да се то и даље да на царско-краљевски Президијум министарског савјета и на царско и краљевско Министарство иностраних дјела на знање.

Прашка полицијска дирекција је на то одговорила царско-краљевском президијуму намјесништва, повјерљивим дописом од 2. јуна 1914. године, "да је при академији био присутан званични чиновник, али није био на банкету, који је био само за позване госте, и зато није у стању да тачно напише шта је рекао Холечек.

Обавјештење од 13. маја, које садржи и говоре одржане на банкету, поднесено ми је од мога повјерљивог човјека, чија поузданост се већ много пута потврдила".²²

Ипак се на крају, у полицијском документу од 5. јуна 1914. године, предлаже да се одустане од пријаве против Холечека.²³

Међутим, то још није био крај реаговања царско-краљевског државног апарата на прославу Његоша у Прагу. Посљедњи документ је од 27. септембра 1914. године. То је повјерљиво писмо царско-краљевског Министарства за вјере и школе у Бечу, потписано од самог министра, упућено царско-краљевском Намјеснику у Прагу. Ту се каже "да је министар из једног протокола сједнице академског сената Чешког Универзитета у Прагу дознао да се 5. маја ове године југословенска удружења високошколаца, који студирају у Прагу, приредила прославу по-

²¹ СУА, ГМ, 1901-14, фасц. 3/2/17/43 краб. 735.

²² Исто

²³ Исто

водом 100 годишњице рођења њиховог домаћег pjesника Петра Његоша, на коју је по позиву дошао такође ректор Чешког Универзитета у Прагу. Имам част да затражим од Ваше Свјетлости да ми саопштите да ли су при тој прослави учињена ма каква пажње вриједна опажања”.²⁴

Какве је посљедице имало учешће ректора Чешког Универзитета у Прагу проф. др Мареша није нам познато, али једно је тачно, да је аустријска полиција пажљиво пратила не само кретања међу југословенским студентима и гостима већ и кретања чешких пријатеља и заговорника за успостављање блиске сарадње са Јужним Словенима.

Коначно, јасно је да је прослава Његоша имала и политички карактер, како код југословенских студената тако и код Чеха, упркос томе што су сви то наравно порицали. Притисак Аустроугарске монархије на југословенске народе, као и на Чехе, био је огроман, па су и они налазили начина да се бране и да се боре за своју националну егзистенцију подижући народну свијест. Чеси су, и из својих властитих политичких разлога, подстицали Јужне Словене на споразум, заједништво и окупљање око слободних Србије и Црне Горе, а мали поробљени јужнословенски народи тражили су ослободилачку помоћ у заједништву са другим малим али развијенијим народима, као што су то тада били Чеси.

²⁴ Исто